

EĞİTİM-ÖĞRETİM VE YÖK

Ecz. Mehmet DOMAÇ(*)

GİRİŞ

Eğitim bireylerin gelişme ve davranışlarına yön veren, onu büyük ölçüde belirleyen bir kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. Toplumun bütün kesimlerini, birimlerini ve kuruluşlarını kapsar.

Eğitim-öğretimin temelini ekonomik, teknik, siyasal ve kültürel koşullar belirlemektedir.

Burada, dikkati çeken nokta eğitimin ve öğretimin yan yana düşünülmesi, öte yandan bu birlikteliğin farklı olgular olarak değerlendirildiği gerçeğidir. Eğitimin, toplumun bütün kesimlerini öğretimin ise istemli, örgütlü, kurumlar çizgisinde yürüyen bir anlamı ifade ettiği açıktır.

Eğitimin asıl görevi insanı güçlendirerek, en genel anlamıyla doğayı yenebilir ve çevresini değiştirebilir duruma getirmektir. Yapıp-eden bir varlık olarak insan, bilgiyi bir araç olarak kullanır; üreticilik ve yaratıcılık için araç.

Bu nedenle, evre olarak çocuk gözönüne alındığında, eğitim açısından düşünme yerine bellemeyi, olayların özünün canlı biçimde kavranması ve gözlemlenmesi yerine mekanik öğrenmeyi koymak çocuğu aptallaştıran, öğrenme arzusunu yok eden bir yanlış uygulamadır.

Burada önem taşıyan nokta, öğrencinin (örnekte çocuk/öğrencinin) düşünmeyi öğrenmesi gerekliliğidir. Bir bilgi deposu, formüller kurallar ambarına dönüşmesi için zorunlu düşünme evresini öğrenmesi durumudur. Deyim yerindeyse, "gerçek okul etkin düşünmenin kralığıdır."

Einstein, duyulabilen en güzel ve derin heyecanın bir tür esrar duygusu olduğunu belirtmiştir. "Kim bu uyanıklığı yitirir, kim uygulanma yeteneğini kaybederse kendisini ölmüş kabul edebilir." sözü anlamlıdır.

Çünkü, insan beyni soyut düşünme sayesinde gelişir ve bu, eğitimde öncelikle anımsanması gereken bir sonuçtur.

Dolayısıyla öğretimde-öğretim eyleminde soyut düşünme ve olguları analiz etme ile, nihayet bir sonuç çıkarma ve öteki olgularla ilişki kurarak, genellemelere gitme yetisini kazanmak temel amaç olarak değerlendirilmelidir. Eğitim-öğretimin çıkış noktası budur çünkü.

EĞİTİM HAKKI:

Eğitim Uluslararası bildirgelerde "bir hak" olarak kabul edilmektedir. 10

(*) I. Bölge İstanbul Eczacı Odası Başkanı

Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi "her insanın eğitime hakkı olduğu"nu bildirmektedir. Bu hak, kuşkusuz öncelikle çocuklar için sözkonusudur. Öğretim sistem ve yöntemleri, önce bu çağ için düşünülmüştür. Toplum kültür birikimlerini onlara emanet edeceklerdir. Bu birikimi zenginleştirip, öteki kuşaklara taşıyacak olan da onlardır. Bildirgenin 26. maddesi, eğitim hakkını elbette yetişkinler için de duyurmuştur. Eğitim dinamik bir süreçtir çünkü, yaşamın hiçbir evresinde durmaz. Bilgilendirme ve yönlendirme gereksiniminin ortadan kaldırılma olanağı yoktur. Böylece aktif -değişkenlikle süren çevrenin istek ve beklentilerine aralıksız yanıt vermek gerekir.

EĞİTİM HAKKI VE EĞİTİMİN NİTELİKLERİ:

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, eğitim hakkının insanın temel hakkı olduğunu duyururken, bu hakkın kimi nitelikleri konusunda bütün ülkeler için ana ilkeler sunmaktadır. "Eğitim, insan kişiliğinin tam anlamıyla açılıp serpilmesini, insan haklarıyla, temel özgürlüklere saygının güçlendirilmesini hedef almalıdır." Görülüyor ki, sözkonusu olan sadece bilgi aktarmak değil, yeteneklerinden en iyi yararlananmalarına da yardımcı olacak insanları oluşturmak, yani eğitmektir öncelikle.

Bildirinin bu amaçla birey ve toplum yararına kimi noktalara işaret etmektedir. Eğitimden amaç, "Bütün uluslar, bütün ırklar ya da dinsel gruplar arasında anlayışı, hoşgörüyü ve dostluğu desteklemek, barışı sürdürmek için Birleşmiş Milletler'in etkinliklerini geliştirmektir.

Bildiri 26. maddesi devletlerin eğitim konusunda uygulayacakları politikalara bazı önerilerde bulunuyor.

- * Eğitimin parasız oluşu,
- * Teknik ve mesleki eğitimin geliştirilmesi,
- * Yüksek eğitim-öğretime girişte eşitlik ilkesi.
- * Çocuklara verilecek eğitimde ana-babaların öncelikle hak sahibi oluşu,

sözkonusu önerilerin en çarpıcı örnekleridir.

Eğitim sorunları, denilebilir ki, eğitimin toplumların gereksinimine uyum sorunlarıdır.

EĞİTİM- ÖĞRETİM VE ÜLKEMİZDE DURUM:

Ülkemizde eğitim-öğretim sözkonusu olduğunda bir nicelik irdelemesinin öne çıktığına tanık oluyoruz. Bu niceliğin göstergesi okullaşma oranının belirtilmesi, kimi olguların bu istatistiki rakamlarla açıklanmaya çalışılmasıdır. Burada niceliğin önem taşımadığı gibi bir yargının bulunduğu anlaşılmalıdır. Niceliğin de elbette kendine özgü bir önemi bulunduğu açıktır. Bu nedenle öncelikle bu nicelik üzerinde durmak gerekmektedir.

Ülkemizde öğrenci sayısı % 22 artarken, ilkokul sayısındaki artış %11 do-

layımdadır. (49.096-7 Eylül 1988).

Liselerde öğrenci sayısı % 35 artarken, okul sayısı ancak % 14 artmıştır.

1977'de öğrenci başına yatırım 29.000 TL. 1985 yılında 11.000 TL'ye düşmektedir. Dünya Bankası verilerine göre; yatırımlardan eğitime ayrılan pay şöyle: Türkiye 1968'de % 12; 1985'de ise % 3, Portekiz % 22; Tunus % 19; G.Kore- % 21; Ürdün-% 10'dur.

Ülkemizde 11 milyon yurttaş okuma yazma bilmemektedir. Buna rağmen, 15 milyon ilkökul öğrencisi, 2 milyon lise, 900.000 Üniversite öğrencisi bulunmaktadır.

Öte yandan, her yıl 200 bin çocuk ilkökula gidemiyor. 20 bin ilkökul tek öğretmenli, 13.308 ilkökul iki, 579 ilkökul üçlü.

Bir taraftan okullar paralı duruma getirilip, özel kolejler süratle artarken, diğer yandan tek öğretmenli, üç tedrisatlı Devlet okulları adeta varlık savaşı vermektedir.

Nicelik boyutunu inceledikten sonra, "eğitim öğretimde nitelik nedir?" sorusuna karşılık arayabiliriz.

Toplumdaki eğitim sistemi ağırlıklı olan düşünce yani egemen sınıfa göre biçimlenir.

Kapitalist toplumda eğitim burjuva sınıfının gereksinmesine ve istemlerine uygun olarak düzenlenir.

Böyle bir sistem mümkün olduğu kadar en çok bireye mümkün olan en fazla bilgiyi vermek istemez. Ulusun bütün düşünsel kaynaklarının, bütün beceri olanaklarının yoğun bir değerlendirilmesi olarak düşünülmez. Bu kaynaklar ve olanaklar harekete geçirilmez. Eğitim ve öğretimin içeriği ve niteliği burjuvazinin amaçlarına göre ölçülür ve belirlenir.

Bu tür öğretim eleyicidir. Bütün öğrencileri başarıya götürmek bütün öğrenciler için başarı olanakları hazırlamak amaçları arasında değildir.

Başaran öğrenciler daha çok kendilerinden kaynaklanan başarı oranlarını geliştirirler. Bu olanaklar toplumsal, bireysel, ekonomik, kültürel olanaklardır. Bu olanaklara sahip olmayan öğrenciler için bu olanakların benzerleri bu eğitimde sağlanamaz. Yani bütün okullarda aynı olanaklar yoktur.

Bu eğitim ve öğretim sisteminde öğretmen başarabilen öğrenciye yardımcı olmak üzere yetişmiştir. Böyle yetişen öğretmen öğrencilerin ilgilerini artırıcı, yeteneklerini geliştirici özellik taşımaz. Böylesine mesleki bilgi birikimiyle donatılmamıştır.

Kapitalizm bilmin üretici güç olduğunu bildiği için bilimsel araştırmaları denetlemek, sınırlandırmak, elinde tutmak ister.

Kendi çıkarlarını korumak, egemenliğini sürdürmek, kendi bunalımlarını saklamak için bir araç olan eğitim ve öğretimi kendi ideolojisine göre biçimlendirir. Eğitim ve öğretimi kavramlaştırır. Herkes için toplumun bütün üyeleri için geçerli ve doğru olduğu savunulan bir ideoloji sunulur. Sunulan bu ide-

olojiyi savunmak ve yaygınlaştırmak için o toplumda var olan, bütün yayın araçlarından sürekli ve bilinçli olarak yararlanılır.

Yazımızın başında da söylemeye çalıştığımız gibi eğitimin amacı insanın gelişmesi, yabancılaşmaktan ve meta sayılmaktan kurtulması olmalıdır.

İnsanın kendisinden başlayarak çevrelerini, ortamlarını, başkalarını ve dünyalarını değiştirmeyi amaçlamalıdır.

Zihinsel yeteneklerini geliştirmek insanı üretici güç olarak ve birey olarak geliştirmek, kişinin yaratıcılığını geliştirmek üretimin toplum yararına gelişmesi için kişiyi üretim bilgileri ile donatmak, insanların siyasal bilinçlerini geliştirmek, onları toplumun yönetimine katkıya ve doğrudan katılmaya hazırlamak, bilimsel bilgi ve düşünce ile davranışı kaynaştırmak.

YÖK ve EĞİTİM-ÖĞRETİM:

14 Mayıs 1989 günü yapılan YÜKSEK ÖĞRETİM SORUNLARI VE ALTERNATİFLER SEMPOZYUMU'nda Prof. Dr. Lütfi DURAN, YÖK sisteminin ABD kaynaklı "Milli Güvenlik Doktrini" uyarınca uygulanan bir alt sistem olduğunu ifade ederek; "YÖK bir kaza değildir. Brezilya ve Arjantin'de de uygulanmış ve benzer sonuçları vermiştir. Amacı çağdaş Batı demokrasilerine uygun Üniversite yapısının tasfiyesidir. Fikir özgürlüğüne karşıdır. Belli bir sosyal ve ekonomik sistemin hakimiyetini öngörmektedir. YÖK merkezîyetçi, otoriter ve totaliterdir.

YÖK'le bilim yapılamadığı için gerçek anlamda yüksek öğretim de yapılamamıştır. Özde istenen de budur. Amaç, gençleri sokaktan alıp bir yere kapatmak ve disiplin altına sokmaktır. Bu başarılmıştır. Bunu amaçlayanlar sonuçtan memnun olabilirler."

Yalnızca Başkanı'na özerklik tanıyan YÖK sistemine şimdi herkes muhalif olduğu halde değiştirmenin mümkün olmadığı görülmekte, çünkü Devlet Başkanı'nın teminatı altındadır.

YÖK'le birlikte özellikle üzerinde durulan özerklik sorununu açmakta yarar görmekteyim.

Özerklikte kuşkusuz ana sorun rektörlük, dekanlık gibi görevlerin seçim ya da atama ile doldurulması değil, üniversite öğretim üyeleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı baskıların varlığıdır. Özerklik tartışmasını yaşamsal hale getiren sorun da budur. Bilim adamlarının ve üniversite öğretim üyelerinin kendilerini özgür hissetmemeleri haklı ya da haksız üzerlerindeki baskılardan çekindikleri bir sistem, yöneticileri ister atama ile ister seçimle gelsin akademik düzey açısından geriletilici bir işlevi gündeme getirmiştir. Olaya bu açıdan bakarsak özerklik tartışmasını anlamlı ve tutarlı bir yere oturtmak olanaklıdır.

9 yıla yaklaşan uygulamadan sonra 4 kategorik sorunun ortaya çıktığı görülmektedir.

1) YÖK yetişmiş öğretim üyelerini atarak ya da kaçırarak öğretim üyesi eksikliğine neden oldu.

2) Yüksek öğretim kurumlarında öğretim üyelerinin yönetimden dışlanması ve sıkı merkezi denetim onların performansını düşürdü.

3) Üniversitelerdeki kadrolaşma, akademik yükselmede ideolojik engeller ve yetersiz mali olanaklar öğretim üyeliği mesleğinde negatif güdülenmeye neden oldu.

4) Siyasal destek sağlamak için öğrenci sayılarının artırılması ve standartlaşma girişimleri öğrenim kalitesinde büyük gerilemelere neden oldu ve bundan en çok gelişmiş batı üniversiteleri düzeyinde öğretim yapan üniversiteler zarar gördü.

Sonuçta, YÖK sisteminin uygulanması sonucunda yaklaşık olarak 5.000 öğretim üyesi mesleklerinden koptu.

YÖK uygulaması içinde üniversitenin uğradığı kan kaybında 1402 uygulamaları çok büyük bir ağırlık taşımamaktadır. 1402 sayılı yasanın verdiği yetki ile üniversitelerden uzaklaştırılan öğretim üyesi sayısı 90'dır. Buna ek olarak da 400 dolayında öğretim elemanı doğrudan doğruya üniversitelerin kararları ile görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Esas ayrılmalar kendi isteği ile olmuştur. Bu gruba giren kişiler ya 1402'lik olma tehdidi hedeni ile istifaya zorunda kalmış ya da yeni düzende çalışmayı kendi yapıları ile bağdaştıramadıklarından ayrılma yolunu seçmişlerdir.

YÖK nedeniyle üniversitelerden ayrılma, daha çok gelişmiş üniversitelerden olmuştur.

Dikkat çeken bir nokta da şu; daha çok sosyal bilim dallarında öğretim üyeleri üniversitelerden ayrılmışlardır. Örneğin; Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 13 öğretim üyesi uzaklaştırılmıştır. Bu kurumun artık eski düzeyini tutturması, akademik kalite ve saygınlığını sürdürmesi olanaksızdır.

Diğer bir örnek de ODTÜ Mühendislik Fakültesi'nde önemli kan kayıplarının olduğudur.

Bölümler kayıplarını ya genç ve deneyimsiz öğretim yardımcıları ile ya da dışardan yarı zamanlı öğretim üyeleriyle karşılamaya çalışmaktadırlar. Ancak bu girişimlerin kaçınılmaz sonucu öğretim kalitesinin ya da daha genel bir ifade ile akademik düzeyin gerilemesidir.

YÖK düzeni ile öğretim üyeleri için bir yabancılaşma, ya da bir başka deyişle kabuğuna çekilme eğilimi baş göstermiştir.

Bugün bile üniversite öğretim üyelerinin çoğunluğu YÖK konusunda eleştireci bir tavır takınmamakta ya da böyle düşünse bile kamuoyuna açıklama girişiminde bulunmamaktadırlar.

YÖK yasasında profesörlüğün akademik bir ünvan olmaktan çıkarılıp, yönetsel bir mevki haline gelmesi ve YÖK'ün bu alanda yetkili kılınması da üniversite öğretim üyeleri üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır. Artık bu düzenleme çerçevesinde profesör olmak için akademik yeterlik değil YÖK'ün takdir ve kararı belirleyici olmuş, bunun sonrasında öğretim üyeleri kendilerini ağır bir baskı altında hissetmeye başlamışlardır. YÖK açısından olumsuz karşılanır diye görüş belirtmekten kaçınma, içine kapanma tipik davranış göstergeleri haline gel-

miştir.

Nitekim YÖK'de profesörlüğe atamalarda "bizden olma" ya da "bizim gibi düşünme" ölçütlerini ön plana çıkarmıştır. Bu durum öğretim üyeleri üzerinde olumsuz etki yarattı. Üniversiteyi akademik olmaktan çıkarıp partizan bir kurum haline getirdi. bu durumda profesör olmada değişiklik yapılarak kadro olmadan akademik açıdan yeterli olanların bu ünvanı kullanma olanağı sağlandı.

Bu yaklaşımlar öğretim üyelerinin mesleki çalışma ve heyecanını azaltmakta, diğer taraftan da yetenekli gençlerin mesleğe yönelmelerini önlemektedir.

Öğretim üye sayısının azalması, öğrenci sayısının artması, öğretim üyelerinin yüklerini olağanüstü artırmış bulunmaktadır. Öğretim üyelerine bir asker gibi bakarak getirilen minimum ders yükü ilerlemek için getirilen rotasyona girme zorunluluğu kısaca tanımlanan ağır yükü çekilmez hale getirmiştir. Bunun sonucu öğretim üyesinin motivasyonunu yitirmesini getirmiştir. Bunların sonucu öğretim kalitesindeki belirgin düşme önümüzdeki 10 yıl içinde, bütün toplum yaşamında acı ve ağır sonuçlarını daha belirgin olarak gösterecektir.

KAYNAKLAR:

1. İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, BLOOM.
2. Eğitim Üzerine, V. SUHOMLİSKİ.
3. Okulun Toplumsal İşlevi, I. SZANIAWSKI.
4. Türkiye'de Eğitimin Niteliği Nedir ve Nasıl Olmalıdır?, DOĞAN ERGÜN.
5. Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz., SERVER TANILLI.
6. Üniversitelerimiz Nerden Nereye Getirildi., PROF. DR. KEMAL KAFALI. 29-30 Ekim 1988 Cumhuriyet Gazetesi.

